

Съдържание:

1.0. Увод.....	3 стр.
2.0. Край на империята и завоюване на независимостта.....	5 стр.
2.1. Пробуждане на национализма.....	5 стр.
2.2. Конституционалните промени 1906 – 1937 г.....	6 стр.
2.3. Индийският национален конгрес.....	7 стр.
2.4. Независимостта.....	9 стр.
3.0. Деколонизацията и отражението ѝ върху международната система 1945 – 1960 г.....	12 стр.
4.0. Индийско-пакистанските териториални спорове и конфликти.....	14 стр.
4.1. Първа индо-пакистанска война.....	14 стр.
4.1.1. Меморандумът от 12 май 1946 г. и планът ”Маунтбатън”.....	14 стр.
4.1.2. Линията Гурдаспур.....	15 стр.
4.1.3. Преговорите между двете воюващи страни	16 стр.
4.1.4. Комисията на ООН и военното Споразумение между Индия и Пакистан 1949 г..	17 стр.
5.0. Ново развитие на индо-пакистанските противоречия в средата на 60-те години.....	19 стр.
5.1. Подновяване на напрежението в територията на княжествата Джаму и Кашмир.....	20 стр.
5.2. Планът Аюб хан.....	21 стр.
5.3. Операция Гибралтар.....	21 стр.
5.4. Нова военни действия между Индия и Пакистан.....	22 стр.
5.5. Ташкенската конференция 1966 г.....	23 стр.
6.0. Нов въоръжен конфликт между Индия и Пакистан 1971 г. Създаване на Бангладеш.....	23 стр.
6.1. Независимостта на Бангладеш 1971 г.....	24 стр.
7.0. Заключение.....	27 стр.
Използвана литература.....	29 стр.

1.0. Увод:

Баналното не е лъжа. То е само многократно повтаряна истина. Трудно е да се пише или разказва за Индия, защото всичко може да изглежда банално. Няма друга страна, която от векове насам така да е вълнувала въображението на Европа, за никоя друга страна не са изписани толкова страници, колкото за тази държава – континент, чието население, почти една пета от човечеството, е разделена няколко по-големи и десетина по-малко народи, на стотина народности и племена.

Малко са тези, които отделят достатъчно внимание на Индия, на нейната история, възходи и падения, победи и поражения. Изключителен е самият факт, че в продължение на една петхилядолетна история на нахлувания и преврати Индия запазва непрекъснатата културна традиция – традиция, широко разпространена сред масите и оказала им огромно влияние. Само Китай познава такава непрекъснатост на традициите и културата. И тази панорама на далечното минало постепенно достига до онова състояние, в което Индия, въпреки цялото ѝ минало величие и устойчивост, става заробена страна, придатък на Англия, а в целия свят свирепствува ужасна опустошителна война, ожесточаваща човечеството. Сто и осемдесет годишното английско господство над Индия е само един от печалните епизоди в нейната дълга история, с който обаче тя не се примирява.

От предисторически времена до наши дни Индия е в постоянна връзка със средиземноморския свят. Нито историята на Европа, нито тази на Индия могат да бъдат разбрани без да се вземе предвид обменът между тези два свята, независимо дали се отнася за търговия, религия, изкуство или философия. Но Индия е уникална. Това е един свят, различен от този, който познаваме, различен и същевременно мистериозен, дори само заради факта, че тази страна по силата на своето положение, социална система и продължителност на цивилизацията е своеобразен музей на историята, в който са запазени в свои обособени “пространства” култури, раси, езици и религии, срещнали се върху нейната огромна територия, без да се смесят или взаимно да се унищожат, без нашественикът да е успял изцяло да отстрани културата на дотогавашните обитатели, без новите вярвания и знания да премахнат предишната вяра и познание.

Ако искаме да разберем историята на Индия и да използваме полученото знание, трябва да подходим към нея чрез методи, различни от използваните спрямо други страни. Това е така, защото индийската история не е обикновена хронология, поредица от разкази за битки, завоевания и дворцови преврати. Само в отделни моменти тя се опира на династични имена, които

изглеждат мимолетни на фона на устойчивите институции. Това е твърде дълга и обширна история, за да могат събитията от дадена епоха да играят в нея решаваща роля, пък и самите индийци никога не са придавали голямо значение на текущите събития. Историята на Индия е история на човека, на нашето човечество, на неговите открития в сферата на науките, изкуствата, технологиите, социалните структури, религиите и философските концепции.

В далечното си минало Индия не е била изолирана страна, каквато понякога е ставала в последните векове. Големите нашествия, развитието на последователните цивилизации, усилията на човешкия дух да открие дълбоката същност на света често произтичат от същите източници, от които е изкована историята и на другите народи, което разкрива пред нас хоризонти и за нашата възможна предистория. Историята на Индия понякога ни пренася от островите в Океания до бреговете на Атлантика. Поради една любопитна специфика на индийския дух обаче, различните течения, които се срещат върху територията на Индия, вместо взаимно да се унищожат или да се превърнат едно в друго, веднъж дошли на тази магична земя, замират неподвижни в една необикновена атмосфера на вечност, където еволюцията изглежда несъществуваща и където елементи, принадлежащи на разделени от хилядолетия цивилизации другаде, тук съжителстват почти като съвременници.

Историята на Индия покрива такъв огромен период във времето, че е практически невъзможно той да бъде изцяло описан. Стремехът ми чрез настоящата курсова работа е да открия важните моменти от индийската история като ги пречупя през призмата на проблематиката на международните отношения, отделяйки специално внимание на разпадането на британската колония в Индия, постигането на нейната независимост и като резултат от това териториалните спорове между Индия и Пакистан, проблем, коренящ се дълбоко в историята на Южна Азия, чиято жар все още не е изстинала.

2.0. Край на империята и завоюване на независимостта

2.1. Пробуждане на национализма

През XIX век в английската литература и политика се появява силно движение за либерализъм. Индийците, които са изпратени да завършат образованието си в Англия, се проникват от идеите за демокрацията и патриотизма, които представляват политическия и социален идеал на англичаните. В Англия тази либерална нагласа се появява и в прокламациите оп отношение на Индия. През 1858 г. кралица Виктория заявява: "Същите задължения, които ни свързват с всички други наши поданици, ни свързват и с индийците от нашите територии в Индия". Това има още по-голямо значение, тъй като през 1848 г. Кралицата дава демократичната Конституция на Канада, събитие, последвано от възвръщането на правата на много колонии. Англичаните в Индия обаче въобще не споделят това виждане. С малки изключения те отказват да допуснат индийците в своята администрация на други постове, освен на подчинени.

Следователно индийците с английско образование, надъхани от англо-саксонския либерализъм, при завръщането си в Индия се чувстват онеправдани в своите надежди. Това ги подтиква към активна обществена дейност и обяснява характера на движението, наречено Индийски национален конгрес, което представлява надигане срещу властта не на индийските народни маси, на князете или на високообразованите хора, а на едно англицизирано малцинство, на което са отказани равни права извън Англия. Конгресът, основавал политиката си върху идеите за демократично устройство, нещо много непознато за Индия, се

оформя като политическо и светско движение, което е отворено към всички индийци, независимо от тяхната раса, каста или религия. Този идеализъм не съответства на индийските реалности и неизбежно завършва с трагичното разделяне на Индия, а впоследствие води и към грешки, в които се заплита правителството на независима Индия.

По инициатива на англичанина А. О. Хюм в края на декември 1885 г. определен брой индийци, заемащи важни позиции, се събират в Бомбай под председателството на бенгалския адвокат В. С. Банерджи. Това събрание се оказва началото и основата на Индийския национален конгрес. Във встъпителната си реч Хюм заявява, че целта на Конгреса е: "да позволи на всички, които работят в името на националното дело, да се запознаят лично помежду си, да обсъждат и решават какви политически действия трябва да бъдат предприемани през годината. Тази конференция индиректно ще формира ядрото на индийския парламент и ако тя заработи добре, ще представлява неопровержим отговор на твърденията, че Индия не е в състояние да има представителни органи."

До края на XIX век Конгресът се задоволява само с това да критикува правителството, но го прави с умереност и достойнство. Той потвърждава своята лоялност към Короната, вярата си в либерализма и в чувството за справедливост на хората от английската държава. В началото правителството проявява към Конгреса благожелателно отношение и го възприема като средство за информация относно настроенята сред населението. Това първоначално отношение обаче скоро се заменя с подозрителност. Тогава Конгресът се насочва към политика на агитация за конституционни промени, както в Англия, така и в Индия, и на моменти успява да издейства от английския парламент закони, които са благоприятни за индийците. От друга страна, неиндийският характер на идеологията на Конгреса предизвиква враждебността на големи групи от индийското население, като например маратхите, които се гордеят със своята религиозна и политическа традиция, и мюсюлманите, които слабо се интересуват от западната култура. Движенията, създадени от брахмана от маратхски произход Бал Гангадхар Тилак и от мюсюлманския ръководител сър Саид Ахмад, все пак остават импрегнирани с англо-саксонски идеализъм. Трябва да се чака дълго време преди да се види зараждането на автентични индийски и мюсюлмански традиционалистки партии.

Откриването на Суецкия канал прави възможно значителното нарастване на търговския обмен. Износът от Индия от 5,2 млн. рупии през 1855 г. се увеличава до 900 млн. през 1900 г. и достига 6 млрд. през 1928 г. При това типа на изнасяните стоки търпи промяна. Англия постепенно успява да задуши индийските

производства, чиито крайни продукти (платовете в частност) са уникални по своето качество в целия свят, което принуждава индийците да се пренасочат към производството на междинни продукти, използвани впоследствие от английската промишленост. На този етап Индия изнася главно юта, памук, чай и маслодайни семена. Следователно евтината работна ръка се труди за Англия като в същото време местните занаяти загиват. През втората половина на XIX век е създадена широка железопътна мрежа, която монополизира транспорта в полза на англо-саксонските компании. Зараждат се важни индустрии, но в голяма степен те са парализирани от англичаните, които в случая с текстилното производство например изискват свободен внос на продуктите от Ланкшир и налагат значителен данък върху износа на индийски текстил.

2.2. Конституционалните промени 1906 - 1937 г.

През периода, в който ставаме свидетели на английския национализъм, контролът, който британския парламент оказва върху правителството на Индия, е ясно препотвърден. Все пак реформата от 1909 г. за пръв път позволява на един индиец – лорд Синха, да стане член на Изпълнителния съвет към генерал-губернатора. Освен това законодателните съвети на различните провинции постепенно започват да приемат в своите редове известен брой англицизирани индийци. От друга страна същата тази реформа, въвеждайки отделни електорални райони за мюсюлманите и индийците, благоприятства за възникването на конфликти между двете общности. Войната от 1914 - 1918 г., в която участва значителен контингент индийски войски, дава възможност на индийските националистически движения да настояват за по-голямо участие в управлението.

Именно по това време на индийската сцена се появява загадъчната личност на един от онези находчиви, аскетични, амбициозни и реигиозни гуру, които изглежда упражняват невероятен магнетизъм върху тълпите и често ги водят към катастрофа. Тази личност се нарича Мохандес Ганди. За няколко години той засенчва всички партийни ръководители и става своеобразен символ на Индия. Ганди практически е единственият, с когото британското правителство обсъжда бъдещето на Индия. Това става по възможно най-гибелен начин, защото довежда до разделянето на страната, до едно от най-големите кланета в историята, до премахване на традиционната социална и културна система, до унищожение на княжеското съсловие, до геноцид на примитивните племена, до разрушаване на занаятчийските касти и до тяхното свеждане на нивото на беден пролетариат. И всичко това е представено като прогрес. Никой, докато той е жив, не успява да се противопостави на гибелното му влияние. Трябва да измине много време, преди жертвите на неговото обаяние в

Индия и на Запад да се осмелят да направят ясна равностметка за дейността му.

Мохандес Ганди пристига в Индия през 1914 г. и веднага започва да играе роля в кипящата политика по времето на Първата световна война. Постепенно той се издига до най-висшите ръководни среди на Конгреса и измества оттам големите умерени лидери – Тилак, Ладжапат Рай, Н. С. Банерджи, Гокхале и Ани Безант.

В края на войната от 1914 – 1918 г. турската империя е разпокъсана и султанът е детрониран. Той обаче същевременно е и халиф на вярващите мюсюлмани и неговото падане дълбоко засяга мюсюлманите в Индия. Великобритания е главният печеливш от това разпокъсване. Унижението, претърпяно от водача на вярващите, изостря антибританските настроения у мюсюлманите в Индия. Ганди възглавява движението в подкрепа на султана. Паниндийската конференция за халифата (All-India Khalifat Conference), председателствана от Ганди, заплашва да постави началото на движение за несътрудничество, ако Великобритания не намери приемливо за мюсюлманите решение на турския проблем. Това позволява на Ганди да привлече към националната кауза онези мюсюлмански маси, които дотогава са били твърде незаинтересовани. На 20 август 1917 г. държавния секретар за Индия заявява в Камарата на общините: “Политиката на правителството на Нейно величество, с която правителството в Индия е в пълно съгласие, е насочена към постепенното формиране и прогресивното развитие на автономните институции с цел установяването в Индия на представително правителство в рамките на Британската империя.” Все пак, генерал-губернаторът запазва своята изключителна власт на решение в т. нар. “запазени сфери”, каквито са въпросите, свързани с полицията, правосъдието и затворите, на напояването, горите, селскостопанските приходи, индустриалния надзор и т.н. Индийците са разочаровани от английските предложения и под ръководството на Ганди, който поема в свои ръце направляването на Конгреса, през 1919 г. взема решение за обща стачка (хартал) в цялата страна, която напълно да парализира индустрията, администрацията и транспорта. Оп съвета на комисията, председателствана от сър Джон Саймън през 1928 г. препоръчала установяването на отговорни пред законодателните органи правителства в провинциите, британското правителство свиква конференция в Лондон с цел да бъде изработен проект за конституционна реформа в Индия. Ганди участва в нейната втора сесия, проведена от септември до ноември 1931 г. През 1935 г. английският парламент приема конституционен проект, осъществен само частично, който предвижда създаването на федерация на провинциите и княжествата. Все пак губернаторите

запазват абсолютни права за налагането на вето. От юли 1937 г. Конгресът започва да формира правителства в повечето от провинциите. На князете са дадени гаранции, уверяващи ги, че договорите, които ги свързват с короната, няма да бъдат прехвърлени без тяхно съгласие към евентуалното ново правителство на Индия, което ще бъде отговорно пред индийския парламент. Тези ангажименти обаче не са спазени.

2.3. Индийският национален конгрес

Конгресът, както вече видяхме, е политическо нерелигиозно движение, формирано предимно от индийци, възпитани в англосаксонска идеология. За да си осигури симпатиите на индийските маси, на Конгреса му е необходимо прикритието на привидната религиозност. Реформаторските движение Аря самадж, Брахмо самадж и др. му осигуряват алиби като му позволяват да напада древните институции не в чисто политически и социален план, а под прикритието на различieto в религиозните виждания, което е напълно приемливо за индийците.

Правителствата на Конгреса повсеместно окуражават развитието на образованието, провеждано в насока към специфична англофилия, маскирана в индийски образ. Обучението в културната традиция на Индия, включващо философията, науката и изкуствата, може да оцелее само благодарение на брахманите, които без никаква помощ от страна на държавата продължават да правят всичко, което е по силите им, за да съхраняват и обогатяват културното наследство на Индия. В официалните институции, като например в Индийския университет в Бенарес, се преподава санскритската култура и традиционни науки, но обучението се организира според западните методи и постига посредствени резултати.

Малко по малко се формират културни и политически движения, имащи за цел защитата на традиционната култура, религията и структурата на индуисткото общество. Първо сред тях е движението Хинду махасабха, което се стреми да балансира влиянието на Мюсюлманската лига. По - късно към 1939 г. по инициатива на Свами Карпатри (индуистки духовник с изключителна култура и интелигентност) се заражда културно движение, наречено Дхарма сангх. През 1947 г. се появява политическото движение, известно като Джан сангх, което и досега е основната опозиция на политиката към прозападен културен уклон на индийското правителство.¹

В стремежа си да ги дискредитира, Конгресът напада тези движения и доста преувеличава историите с недокосваемостта и пр., като игнорира съществуването и значението на споменатите

¹ Джан Сангх е в основата и на възникналата през 1980 г. Бхаратия Джаната парти (Б. Дж. П.) – най-влиятелната днес в Индия дясна политическа партия, определяна като националистична и проиндуистка

организации, следвайки британските политически похвати. Именно по тези причини печания орган на Конгреса посвещава цяла страница на посещението на някой партиен член в даден град, но никога не споменава за митингите, на които Дхарма сангх събира над 50 000 души. По отношение на мнението в чужбина тази политика се оказва много ефикасна. В по-голямата си част изданията на Конгреса са на английски език, докато традиционалистките партии винаги използват индийските езици, поради което в международен план за Конгреса е много лесно да представи индийските партии като ретроградни, фанатични и смешни и да направи така, че след извоюването на независимостта властта да бъде дадена именно на него, макар че той е представител само на много ограничено англицизирано малцинство. Като цена за взимането на властта Ганди приема разделянето на Индия, което е колкото ненужно, толкова и губелно и на което се противопоставят всички умерени индуисти и мюсюлмани. Те смятат, че англичаните така или иначе ще трябва да напуснат Индия и е безполезно да се бърза и да се плаща толкова висока цена. Когато на 3 септември 1939 г. Англия обявява война на Германия, Индия автоматично се оказва въввлечена в този конфликт. Конгресът и Мюсюлманската лига отказват сътрудничество. За сметка на това зависимите княжества подкрепят вярно Англия. Ресурсите на Индия и индийските войски играят важна роля в Египет срещу армията на Ромел и в Бирма срещу японците. Загубите на Индия са около 180 000 убити от около двумилионната ѝ армия. За да подкрепи военното усилие, Конгресът поставя като условие формирането на национално правителство, но не постига резултат. Междувременно през 1940 г. президентът на Мюсюлманската лига Мухамад Али Джина, който не приема разбирането за демократичен парламент, съставен въз основа на "числеността" на отделните групи от населението, заявява, че мюсюлманите формират отделна нация. Той официално поисква разделянето на Индия² на две независими държави.

През август 1942 г. Конгресът приема резолюция, препоръчваща възможно най-широко движение за несътрудничество и обявява гражданско неподчинение. В своя реч, адресирана до американците и имаща за цел да им бъде изложен въпросът за Индия и региона, сър Стафорд Крипс, пазител на малкия държавен печат и лидер на Камарата на общините, заявява: "Ганди поиска ние да напуснем Индия, което би хвърлило страната в хаоса на религиозните раздори, без правителство, което да има здрави конституционни основи и без организирана администрация. Нито едно правителство, което съзнава своите отговорности, не може да се съгласи с

² Британска Индия

предприемането на такава мярка, при това в разгара на война. Сигурно е, че сегашната закана на Ганди за гражданско неподчинение има за цел да постави под заплаха, както вашето, така и нашето военно усилие да предостави съществена помощ на нашите общи противници. Възможно е той да успее да организира масово гражданско неподчинение, но наше задължение е да настояваме Индия да остане база, където царува редът и сигурността. Каквито и да са мерките, които сметнем за необходимо да приложим, ние трябва да направим това без страх. Предложихме да предоставим на Индия самоуправление след като спечелим войната. За целта обаче е необходимо индийците да не поставят пръти в нашите колела.” Чърчил изпраща сър Стафорд Крипс да предложи статут на доминион след края на военните действия при условие, че водачите на Индия сътрудничат за отбраната на страната. Ганди сравнява това предложение с “неподписан чек от фалираща банка”. Японците вече са влезли във войната и симпатиите на индийците занапред са на страната на Оста. Отказът на Ганди подтиква англичаните към репресии. На 8 август 1942 г. Конгресът гласува възвание **“Напуснете Индия”** и обявява движение за гражданско неподчинение.

Много от умерените индийци и англичани са шокирани от това забиване на нож в гърба на храбро сражаващата се Англия. Този жест, колкото неблагоприятен, толкова и недостоеен, е типичен за манталитета на Ганди. Правителството обявява Конгреса извън закона, хвърля в затвора всичките му ръководители и въвежда строги мерки за контрол.

2.4. Независимостта

Лорд Уейвил е вицекрал на Индия от октомври 1943 г. Той е решителен и умерен човек, който успява да възстанови реда и да създаде благоприятни условия за евентуалното предаване на властта. От 1946 г. в подготовка на изработването на конституция за Индия англичаните изпращат поредица мисии. На 2 септември 1946 г. Джавахарлал Неру и неговите току-що излезли от затвора колеги приемат да станат част от Изпълнителния съвет към вицекраля.

Междувременно в Англия Лейбъристката партия взема властта и правителството на Атли с необмислено нетърпение обявява през февруари 1947 г. готовността на англичаните да напуснат Индия през юни 1948 г. тази прибързаност прави преговорите изключително трудни и създава условия за шантажи. Мюсюлманската интелигенция, която по времето на Моголската империя е господстващата прослойка в Индия, отсега нататък става малцинство. Тя настоява за специален статут и гаранции, които в името на демократичните принципи са й отказани от Конгреса. Тази непримиримост подтиква Джина да поиска

разделянето на Индия на отделни държави, съответно с преобладаващо индуистко или мюсюлманско население. Лорд Маунтбатън е изпратен в Индия, за да организира предаването на властта. Той поема функциите на вицекрал на 24 март 1947 г.

Притиснат да доведе процеса докрай, Маунтбатън обсъжда въпроса само с ръководителите на Конгреса и Мюсюлманската лига, като така придава непропорционално значение тези две партии, създадени с английско съдействие. Той напълно игнорира останалите политически движения, индуистките партии, общностите на маратхите и дравидите, на племената, на представителите на индуистките и мюсюлмански княжества.

Маунтбатън съгласува своите действия само с тримата адвокати от лондонското бюро, а именно с Ганди, Неру и Джина. По този начин съдбата на Индия е решена в салонни разговори между "прилични хора". Притиснат от времето, което създава условия за повишени искания от страна на Джина, лорд Маунтбатън налага разделянето на Индия и организира предаването на властта в ръцете на Конгреса и Мюсюлманската лига, които въобще не представляват населението като цяло. Тяхната единствена легитимност е тази, която им е дадена от британската власт чрез избирането им за събеседници. На практика Мюсюлманската лига е изкуствена партия, изградена от Мухамад Али Джина след неговото скъсване с Конгреса.³ Тя е образувана от различни сегменти, така че няма нито структура, нито привърженици. Самият Конгрес е революционна партия, която не е изградена на верска основа и е антитрадиционалистка. Чудовищно е тя да бъде разглеждана като представител на индуистите, докато в същото време много добре организирани индуистки партии, такива като Хинду махасабха, Джан сангх и Ращрия сваямсевак сангх, остават изцяло пренебрегнати.

Разделянето на Индия е решено кабинетно и без достатъчна подготовка. На 3 юни 1947 г., по-малко от 3 месеца след пристигането си в Индия и без да познава нейните проблеми, лорд Маунтбатън излиза с декларация за начина, по който властта ще бъде предадена на индийците. Според нейния текст не само провинциите, но и околиците с мюсюлманско мнозинство биха могли, ако пожелаят, да получат статут на отделен доминион. Това създава условия за разделянето на Бенгал и Пенждаб.

В крайна сметка независимо от сериозните си разногласия, Конгресът и Мюсюлманската лига приемат тази сделка, въпреки волята на всички останали партии. На 16 август 1947 г.⁴ Индия и Пакистан са обявени за независими държави в рамките на

³ Мюсюлманската лига е основана през 1906 г., но се превръща във влиятелна политическа сила именно под ръководството на Джина през втората половина на 30-те години на XX век

Британската общност. Лорд Маунтбатън е назначен за генерал-губернатор на Индия, а Мухамад Али Джина за генерал-губернатор на Пакистан.

С изключение на няколко района по афганската граница, в Индия няма място, където да не са представени и двете общности. Страната е разделена на базата на това какъв е преобладаващия процент от населението. Районите с повече от 50 % мюсюлманско население са обявени за мюсюлмански и са дадени на Пакистан. Всичко разбира се зависи от начина, по който се очертават границите на тези райони. В Бенгал например, където двете населения са почти равни по численост, е било достатъчно провинцията да бъде взета в своята цялост и така да остане в Индия, но политиците я разделят на околии, като оставят настрана огромния град Калкута, чието население е предимно индуистко; така те успяват, включвайки и селските райони, да създадат един източен Пакистан. Това е пълен абсурд и през 1971 г. източен Пакистан обявява своята независимост под името Бангладеш.

Освен това, като поставя на една и съща плоскост Индия и Пакистан, Англия разделя субконтинента между една стандартна мултирелигиозна държава, в която правата на гражданите са определени от съвременните закони, и една теократична държава, каквато е Пакистан, където е допустим единствено законът на Корана, който не признава никакви права на немюсюлманите и разглежда тяхното унищожение като добродетел. Мнението на индуистките партии не е потърсено, защото Неру и Ганди не представляват по никакъв начин индуисткото население. Дегизирането на Ганди като свят човек е само маска, умело използвана, за да повярва външния свят, че именно той прдставя индуистите.

Повече от половината мюсюлмани остават в Индия. За сметка на това индуистите в Пакистан са преследвани, избивани, лишавани от граждански права и защита. Оцелелите масово напускат своите къщи, земи и села и така поставят началото на едно от най-ужасяващите преселения в съвременността, което все още не е завършило. Милиони хора търсят убежище в и без това пренаселената Индия. Мнозина измират от глад и мизерия в импровизираните лагери или по улиците на Калкута, превърнати в декор от средновековна религиозна драма. Убийствата и преселенията, причинени от разделянето на страната, са ужасяващи. Една умерена оценка на съдията Дж. Д. Кхошла свидетелства за 500 000 убити и за 10 500 000 бежанци.

⁴ По-конкретно това става в полунощ на 14 срещу 15 август 1947 г., когато влиза в сила Законът за независимостта на Британска Индия, като Пакистан приема 14-ти, а Индия 15-ти август за ден на своята независимост

Разделянето на Индия както в човешки, така и в политически план, е грешка на последните английски колониалисти, прибавила към Средния изток една нестабилна държава, каквато е Пакистан, лишена от икономически, промишлени и културни надстройки. От друга страна, то добавя огромна допълнителна тежест към тежките проблеми, и без това потискащи Индия. Равносметката на тази операция ще трябва да бъде платена от страните от Запада.

Индия, чийто древни граници се простират отвъд територията на Афганистан, със страната на Земята на седемте реки (долината на Инд)⁵ загубва историческия център на своята цивилизация. В момента, когато мюсюлманските нашественици изоставят своята язвителност и започват постепенно да се смесват с останалите населения на Индия, европейският завоевател, преди да се изтегли окончателно и да се завърне у дома си, изоставя в ръцете на техния фанатизъм самата люлка на индийския свят.

Княжествата се оказват в трудна ситуация. Британската корона не е в състояние повече да поддържа отношенията на зависимост, а и те от своя страна не могат да бъдат прехвърлени към правителствата на Индия и Пакистан. Някои от тези княжества приемат принципа, заложен в основата на Индийския съюз, при който вътрешното управление остава автономно. Други обаче предпочитат да се обявят за независими, което е неприемливо за правителството на Конгреса. Повечето от тях са групирани в съюза, а махараджите са лишени от власт. Остават за решаване два проблема: този за Хайдарабад в центъра на Индия с преобладаващо индуистко население и със владетел – мюсюлманин, както и проблемът за Кашмир, където има индуистки владетел, но мнозинството от населението е мюсюлманско. След като низамът на Хайдарабад заплашва да присъедини своите земи към Пакистан, сардар Пател, който става министър на вътрешните работи, изпраща индийската армия, която навлиза в княжеството и арестува неговия министър-председател. Низамът е принуден да подпише договор за присъединяване към Индия на 26 януари 1950 г. и така неговите земи са отнети.

Кашмир, който е гранично княжество между Индия, Пакистан, Афганистан и Тибет, създава още по-деликатен проблем. Въоръжените банди, които идват от Пакистан, окупират част от Кашмир. Махараджата незабавно подписва договор за съюз с Индия на 26 октомври 1947 г. и още на 27 октомври въздушните индийски военни сили започват да пристигат. Въпросът обаче все

⁵ В старата индийска книжнина тези територия е известна като **саптасиндхава** – т.е земя на седемте реки и обхваща от днешна гледна точка земи и от двете страни на индо-пакистанската граница.

още не е решен. И досега в този район индийските и пакистанските войски са изправени една срещу друга и остават на своите позиции. Пакистан продължава да окупира част от Кашмир. Този проблем стои на разглеждане в Съвета за сигурност на ООН от 1948 г. до наши дни. Страната остава разделена между двете окупационни армии.

3.0. Деколонизацията и отражението ѝ върху международната система 1945 - 1960 г.

Разпадането на колониалната система е една от отличителните черти на международните отношения след Втората световна война. Няколко са факторите, които способстват в значителна степен за стремежа на подчинените и зависими страни към самостоятелност. Едната безспорно е развитието на национално осъзната политическа класа, възходът на патриотичните идеологии, стремежът на обществата към самостоятелно развитие и национален контрол върху природните богатства. Друг такъв фактор е отслабването на основните колониални империи като Великобритания и Франция, намаляването на международното им влияние след 1945 г. Доминиращата роля на САЩ и Съветския съюз имат твърде голямо значение, тъй като всяка по свои различаващи се стратегически съображения, работи за създаването на независими държави, които да привлече в своята орбита на влияние. И накрая, но далеч не на последно място, международната общественост категорично подкрепя принципите на самоопределението на народите и правото на независимост на всички народи, независимо от раса, религия, географско положение, залегнали в основните документи на антихитлеристката коалиция и Обединените нации.

В условията на масово брожение в Индия, предизвикано от икономическата криза и неспособността на метрополията да осигури нормални условия за живот и ред, Лондон не се решава на масирана употреба на сила. Преговорите на водещите индийски политически партии с английските представители завършват с приемането на 3 юли 1947 г. на акта "За предаването на властта в Индия". Те се опитват да комоенсират отказана англичаните ит колониалния режим с участието на страната в Британската общност с правата на доминион. На 15 август 1947 г. е провъзгласена независимостта на страната, която обявява за основни принципи на външната си политика подкрепа за международния мир и сигурност, борба против колониализма, неприсъединяване към военни блокове. През април 1949 г. по настояване на индийското правителство статутът на доминион е анулиран и малко по-късно (ноември) държавата приема конституция, с която Индия е обявена за суверенна република.

На 18 април 1955 г. по инициатива на Индонезия, Бирма, Индия, Пакистан и Цейлон в град Бандунг (Индонезия) се провежда Бандунгската конференция на 29 азиатски и африкански държави. Тя обсъжда проблемите на борбата с колониализма, мира и сигурността, независимото развитие. В нея участват както комунистически държави (Китай, Виетнам) и национал-радикални режими (Египет, Бирма, Индия), така и консервативни прозападни страни (Турция, Саудитска Арабия, Филипини, Либия и др.). Въпреки споровете е постигнат общ антиимпериалистически дух, като в редица изисквания опонентите визират както “западния”, така и “съветския” империализъм. Приета е Декларация за съдействие на всеобщия мир и сътрудничество, в която залягат редица положения от Устава на ООН. Тя предвижда като основни задължения на държавите-участнички: 1/ спазване на основните човешки права и Устава на ООН, 2/ зачитане на суверенитета и независимостта на всички държави, 3/ признаване на равенството на всички раси и нации, 4/ недопускане на интервенция и намеса във вътрешните работи на другите страни, 5/ зачитане правото на всяка страна на индивидуална и колективна самоотбрана, 6/ отказ от използването на това право в интерес на която и да било велика сила или за натиск върху други страни, 7/ въздържане от актове на агресия или заплахи с агресия срещу независимостта и териториалната цялост на която и да било страна, 8/ урегулиране на международните спорове по мирен път, 9/ подкрепа на взаимните интереси и сътрудничество, 10/ зачитане на справедливостта и международните задължения. Фактически Декларацията е издържана в духа на Петте принципа (на езика хинди – “Панча шила”), формулирани по време на индийско-китайските преговори за Тибет през 1954 г. Конференцията настоява за предоставяне на независимост на народите на Алжир, Тунис и Мароко и с пункт 6 от своята декларация поставя основата на концепцията за необвързаността. Този форум, на който си дават среща режими както с дясна, така и с лява ориентация, изиграва важна роля в легитимацията на националноосвободителното движение против колониалните държави.

Приетата през 1960 г. Декларация на ООН за предоставяне на независимост на колониалните страни и народи придава законен характер на национално-освободителното движение в международен мащаб и поставя колониалните държави в политическа изолация. Това е улеснено от важната роля, която започва да играе Съветския съюз, превърнал се в световна ядрена сила, и ръководения от него социалистически блок на международната сцена. Неговата външнополитическа платформа, конструирана върху антикапиталистическа и

антиимпериалистическа идеология, е в унисон с генералната тенденция на еманципация на държаните в подчинение афро-азиатски народи и нации, някои с хилядогодишна история. Освен това СССР, ръководейки се от идеологически мотиви и стратегически съображения, оказва значителна военна, икономическа и дипломатическа подкрепа на различните антиколониални фронтове и движения. Твърде малко го безпокоят критиките на Запада, че нарушава класическото международно право (“легитимизма” на колониалните владетели).

От друга страна честите военни интервенции на западните държави, с цел да се парират нежелателни за тях революционни промени пораждат мощни антизападни настроения сред младите държави за дълги десетилетия напред. През 60 – 80 те години на XX век САЩ и техните съюзници от НАТО се оказват фактически изолирани в ООН при обсъждането и гласуването на най-важните въпроси на сигурността и разоръжаването, деколонизацията, различните международни конфликти и спорове.

4.0. *Индийско-пакистанските териториални спорове и конфликти*

4.1. *Първа индо-пакистанска война*

Дълбоките причини за локалните конфликти между Индия и Пакистан в качеството им на политически независими държави се намират в десетилетията от първата половина на XX век, в които британската колониална власт запазва своите привилегии и интереси с цената на всички възможни средства.

Издигането на индийското знаме на 15 август 1947 г. демонстрира края на британското колониално господство и поставя началото на изграждането на новите суверенни държави. Великобритания обаче оставя на Индия и Пакистан тежки проблеми, породени от създадената от колониалните владетели нетърпимост между общностите население с различна религия – индуси и мюсюлмани, от редица нерешени проблеми по окончателното маркиране на граница между двете държави и по статута на някои княжества.

През 1932 г. Кашмир преживява преход към съвременно политическо общество, което се стреми да ограничи властта на махараджата, да приеме конституция и да изгради парламент с равни права за различните общности в държавата. Такива цели си поставя т.нар. “**Движение Кашмир**”. Постепенно обаче се разбира, че владетелят е главната причина за неуспеха на начинанията и особено за изграждането на отговорно правителство. Такова остава положението и през 1946 г. в страната се оформят две авторитетни личности – Хари Сингх в Сринагар и шейх Абдула в Джаму. “Движението Кашмир” е

противник на махараджата, а британските власти се намесват във вътрешните работи на княжеството, позволявайки на индусите и сикхите да разгромят мюсюлманите. В действителност на територията на княжеството се води борба не просто за надмощие, а за избор на бъдеще на Кашмир.

4.1.1. Меморандумът от 12 май 1946 г. и планът "Маунтбатън"

След Втората световна война британското правителство обсъжда положението в Кашмир, след което издава специален **Меморандум от 12 май 1946 г.** По силата на меморандума Лейбъристкото правителство заявява, че "не може и не трябва да прехвърля върховенството на властта в княжеството на индийското правителство." Хари Сингх, махараджа на Джаму и Кашмир, ще "продължава да бъде абсолютен монарх на държавата и пред международното право той може да обяви статут на суверенна и независима държава"

Според предложението на 3 юни план Маунтбатън за разделянето на Индия на доминиони, които да бъдат във федерални или в договорни отношения, пред махараджата се открива възможност да вземе еднолично решение за бъдещите отношения на неговата държава с Индия и с Пакистан или да запази напълно нейната независимост и да остане суверенен владетел. Хари Сингх обаче се колебае и има основания за това. Той познава натрупаната между индуси и мюсюлмани враждебност, която пречи на правителствата на двете държави. Тя ограничава тяхната свобода и маневреност и оставя чувството за опасност от "другата". Освен това стратегически и географски Кашмир и Джаму са еднакво важни и за двете съседни държави.

4.1.2. Линията Гурдаспур

През 1947 г. възникват нови проблеми в двустранните отношения. Пакистан възразява срещу включването на т. нар. **линия Гурдаспур** в източен Пенджаб в територията на Индия. Тази линия е единственият път от Индия към Кашмир и поради това пакистанските лидери смятат, че пред Делхи се откриват сериозни възможности за влияние и предявяване на различни претенции към Кашмир. В действителност през лятото на 1947 г. Пакистан подготвя планове за т. нар. операция "Gulmarg", т.е. операция по инфилтриране на рейнджъри от планински племена в Джаму и Кашмир.

В Източен Пенджаб обаче положението се влошава предвид сериозните религиозни сблъсъци между индуси и мюсюлмани и претенциите на сикхите да създадат собствена държава. В Лахор, главния град на щата, започват репресии срещу индуси и мюсюлмани. Последните са принудени да се преместят в Пакистан. Напрегнатата обстановка в Пенджаб предизвиква потоци от бежанци към западните и южните райони на Кашмир.

Махараджата на княжеството е поставен под силния натиск на Пакистан, който изпитва опасения, че княжеството ще се присъедини към Индия.

Напрежението по границите между Пакистан и княжеството Джаму и Кашмир започва още през септември 1947 г. На 22 октомври 2000 въоръжени мъже от племената, живеещи в гранични райони на Пакистан, нахлуват в Кашмир при гр. Музфарабад на границата и започват палежи, грабежи и терор. След това нападателите, вече близо 19 000, се насочват към гр. Ури, който се намира по средата между границите с Пакистан и град Барамула. Други планинци и 100 000 провинциална армия от Пакистан навлизат в различни части на щата Западен Пенджаб.

Инвазията на планинците с тяхното варварство предизвиква враждебност у кашмирците. Армията на княжеството (8000) обаче е дезорганизирана. Части от нея (2000) са концентрирани по пътя от Музфарабад към Сринагар. Нападателят водят боеве в планински райони, където са особено подвижни и където създават фронт между границата с Афганистан и Пакистан. На 27 октомври нашествениците достигат град Барамула, близо до столицата Сринагар, носейки със себе си жестокост и смърт, които вземат 100 000 жертви от мюсюлманското и индуско население. При появата на първите хиляда индийски войници с военни коли, артилерия и самолети обаче рейнджърите напускат Кашмир.

Бързото развитие на настъплението на наетите от Пакистан сили предизвиква махараджата на Кашмир да поиска помощ от Индия (24 октомври с. г.) На 26 октомври същата година Хари Сингх изпраща своето и на правителството си решение в полза на Индия. Шейх Абдала също изпраща своето решение, което е предварително известно. Едва тогава Джавахарлал Неру дава нареждане за изпращането на индийски въоръжени сили в помощ на княжеството Джаму и Кашмир.

4.1.3. Преговорите между двете воюващи страни

На 22 декември 1947 г. Неру изпраща писмо до министър-председателя на Пакистан с искане да се прекратят нападенията и военните операции в Джаму и Кашмир, да се прекратат воените доставки и другите видове помощ за нападателите. “Индия желае да живее в условията на приятелство с Пакистан”, заявява Неру в писмото, и поради това предлага двете страни “да предприемат стъпки в духа на Устава на ООН”, да защитят своите интереси “и да изпълнят дружеските задължения към народа на Кашмир”. Отговор обаче не се получава. На 1 януари 1948 г. Индия се обръща към Съвета за сигурност с искане Пакистан да прекрати операцията в княжество Джаму и Кашмир и “акта на агресия”.

В своето изказване пред Съвета за сигурност постоянният представител на Индийския съюз в ООН обвинява Пакистан, че

нападателите в територията на Джаму и Кашмир преминават през пакистанска територия, ползват тази територия като база за своите действия, включват пакистански команден състав, получават военни доставки, транспорт и съоръжения от Пакистан. Предвид на това индийската страна настоява Съветът за сигурност да препоръча на Пакистан да предотврати намесата на пакистански личен състав в инвазията, да ограничи участието на военен персонал в боевете в Джаму и Кашмир, да прекрати всякакъв вид доставки и помощи за нападателите.

Пакистанският представител отхвърля обвинението на Индия и обвинява Индийския съюз в "генерално отношение на обструкция и враждебност към Пакистан", в агресия срещу Пакистан, в нарушаване правата, сигурността, свободата, религията, културата и езика на мюсюлманите в Съюза и в княжеството. Пакистан настоява Съветът за сигурност да създаде комисия за спиране на огъня в Джаму и Кашмир, да препоръча изтегляне на всички некашмирски въоръжени сили и да гарантира провеждането на референдум за бъдещето на княжеството. На 17 януари с. г. Пакистан издига три основни предложения: 1) да се постигне спиране на огъня; 2) да се осъщсетви взаимно изтегляне на индийските и други въоръжени сили от княжеството и да се организира свободен референдум. На същия ден Съветът приеме резолюция с общи пожелания и призови към Индия и Пакистан "да вземат незабавни мерки, включително обръщение към своите народи, за да подобрят обстановката и да се въздържат от всякакви изказвания, които могат да влошат положението". Съветът задължава правителствата на двете страни да го информират за всяка промяна в положението.

До края на януари 1948 г. двустранните индо-пакистански преговори довеждат до взаимното съгласие за провеждане на референдум в княжеството. След това обаче възникват нови проблеми. Индийската страна настоява, първо, Съветът за сигурност да признае агресията на Пакистан и след това да се провежда референдум. Пакистан пък настоява на изтегляне на чуждите сили от територията на княжеството и след това референдум. С това си искане обаче той поставя нападателите наравно с индийските войски, които се появяват в Кашмир по искане на махараджата. На претенциите на Индия, че има законни права, Пакистан отговаря с твърдението, че има еднакъв статут с Индия, а допълнителното договаряне с Кашмир и махараджата не е законно.

Това общо чувство има различни обяснения. 1. Дипломатите в ООН приемат, че народите от бившия колониален и зависим свят все още не могат да бъдат наистина свободни, защото са обременени от колониалното минало. 2. По време на заседанията

на Съвета за сигурност САЩ, Великобритания, Белгия и др. фактически подменят същината на проблема в Кашмир, защото не става дума за законността на махараджата и за неговото правителство. Те са законно избрани напълно легитимни. Затова ООН и Съвета за сигурност нямат никакво право да заменят правителството на Джаму и Кашмир. Според шейх Абдула, публикувал мнението си на страниците на Ню Йорк Таймс (5 февруари 1948 г.), дипломатите на САЩ и Великобритания изобщо не желаят да изслушат съображенията на махараджата. Единствено съветския представител Громико защитава правата на правителствата на Джаму и Кашмир. Тази позиция на СССР може да се обясни преди всичко със задълбочаващата се конфронтация между Изтока и Запада. 3. През 1948 г. великите сили все още не могат да възприемат концепцията на Неру за неприсъединяването, т.е. за международна политика, с която суверенни държави отказват да се присъединят към един от блоковете в света в условията на Студената война, отказват да подкрепят примерно американската или съветската линия в международната политика. Неру изненадва големите държави със своята концепция и те се настройват отрицателно към него. В интерес на истината през 50-те години тази концепция остава неоченена по достойнство от редица азиатски държави. Това проличава по време на работата на Бандунгската конференция на държавите от Азия и Африка през 1955 г.

Първоначално Съветът за сигурност приема резолюция, която препоръчва в Кашмир да останат символични индийски сили за поддържане на гражданските власти и обществения ред, и за създаването на петчленна комисия, която да подготви "неутрално правителство" в княжеството с участието на представители на Азад Кашмир. Тази резолюция взривява Кашмир и Индия. Националната конференция в княжеството категорично отхвърля подобна препоръка и отказва да приеме комисията на ООН. В Индия се вдигат всички участници в десетилетната борба срещу колониализма. Индийският печат подчертава факта, че комисията има широката подкрепа от страна на Пакистан и поради това тя създава тежко напрежение в целия Кашмир.

4.1.4. Комисията на ООН и военното Споразумение между Индия и Пакистан 1949 г.

Комисията на ООН за Индия и Пакистан (UNCIP) пристига първо в Индия през юли 1948 г. През август с. г. тя предлага проект за резолюция на Съвета за сигурност, в който предвижда спиране на огъня, изтегляне на пакистанските войски и рейнджърите от планинските племена, изтегляне на част от индийските сили, но и оставане на малки единици за запазване на реда, закона и отбраната на княжеството, подписване на споразумения с участието на Индия, Пакистан и Кашмир за

уважаване желанието на населението за бъдещето на княжеството. Скоро обаче двете спорещи съседни страни добавят свои претенции, които правят невъзможно оформянето на проекта на резолюция.

Шест месеца по-късно, след специални двустранни срещи преговори под егидата на Комисията на ООН в Карачи от 18 до 27 юли 1949 г., на 29 юли 1949 г. се подписва Споразумение между военните представители на Индия и Пакистан за установяване на линията на спиране на огъня в държавата Джаму и Кашмир. Делегациите на Индия и Пакистан постигат съгласие по установяване на линия на спиране на огъня. Тя се разполага от Манавар на юг, на север към Керан и оттам източно към ледниковата област. По принцип двете договарящи се държави се съгласяват да разположат свои въоръжени сили на 500 ярда във вътрешността на своята територия с изключение на онази част от линията на спиране на огън, която минава по река Кишанганга.

В споразумението изрично се подчертава, че то решава само военни проблеми. Политическите въпроси ще подлежат на нови преговори и други документи. Комисията на ООН запазва наблюдателите си за контрол над изпълнението на военното споразумение и над проявите на правителствата на Индия и Пакистан.

Обсъждането на политическите аспекти на отношенията между двете държави във връзка с Джаму и Кашмир продължават няколко години без реален резултат. С течение на месеците и годините все по-определено върху работата на Съвета за сигурност оказва влияние политиката на Студена война и избора на САЩ и Великобритания да подкрепят каузата на Пакистан за сметка на Индия. САЩ заемат отрицателна позиция спрямо независима Индия. В същото време те разглеждат Индия и Пакистан като съществени елементи на стратегията за отбрана на Азия от световния комунизъм. Във Вашингтон очакват двете азиатски страни да се включат в една отбранителна система, в рамките на която САЩ да разрешават възникналите спорове. Задълбочаване на конфронтацията между Изтока и Запада прави управляващите във Вашингтон особено чувствителни към Индия, която демонстрира принципно независима политика, "неутрална за американското съдържане на Русия, антиколониална по същност и дори антибританска". Специалистите на Държавния департамент стигат до извода, че "няма външна сила, която да е способна да контролира вътрешнополитическия живот на Индия и Пакистан, поради относителната стабилност на правителствата и ловките ръководители".

На 31 октомври 1951 г. Каран Сингх е избран за ръководител на държавата. Следва споразумение между княжеството и Индийския съюз (24 юли 1952 г.) с 8 основни клаузи, по които

страните признават общо гражданство на населението, Индия признава избрания ръководител на княжеството и знамето му, както и задължението в хода на международните отношения да взема под внимание мнението на правителството на княжеството. На 15 ноември 1952 г. Делхи приема специална президентска декларация, която съобразно чл. 370 от Конституцията приема избора на Кашмирската Асамблея. Новите закони за конституцията на Джаму и Кашмир влизат в сила на 14 май 1954 г.

След 1953-54 г. САЩ дават израз на избора си да подкрепят Пакистан и да съдействат за неговото превъоръжаване. През 1954 г. с подписването на т. нар. Манилски договор Пакистан се превръща във военен съюзник на САЩ, Великобритания и Франция. Създаването на СЕАТО и на Багдадския пакт 1955г., в който участва Пакистан поставят САЩ и Индия в положение на остри противоречия.

Първата война между Индия и Пакистан е своеобразен локален конфликт, който носи белезите на традиционната британска политика по принципа “разделяй и владей” и белезите на политическата нестабилност в едно княжество, към което насочват интереси Индия и Пакистан. Този конфликт се превръща в почти неразрешим спор за статута на Джаму и Кашмир, за неговото съществуване в бъдеще. Военните действия се изчерпват за почти две години, но политическите проблеми и териториалните противоречия остават. Те стават едни от водещите причини и поводи за следващите локални конфликти между двете южноазиатски държави.

5.0. Ново развитие на индо-пакистанските противоречия в средата на 60-те години

С течение на годините, в обстановката на ескалираща студена война, индийско-пакистанските отношения попадат под силното влияние на сериозни външни фактори на конфронтация и недоверие. 1. През 1954 г. в Манила се създава СЕАТО – военноотбранителна организация за Югоизточна Азия. Пакистан е член на СЕАТО с уговорката, че неговото участие се свързва единствено с обсъждане на отношенията му с Индия. През същата година Пакистан получава сериозна военна помощ от САЩ, високо оценена от пакистанския президент Мохамед Али и остро порицана от индийския премиер Джавахарлал Неру. Според Неру военната помощ “изчерпва всички надежди за реалистично мирно уреждане” на конфликта в Кашмир и Джаму. 2. През 1955 г. пет държави, включително и Пакистан, създават т. нар. от Дж. Ф. Дълес “северен ред нации”, намиращи се в непосредствена близост до границите на СССР. С този акт Пакистан укрепва връзките с големите западни сили и с политиката на САЩ в

рамките на глобалното противопоставяне между Изтока и Запада. Индия продължава да стои на позициите на неприсъединяването, т.е. на политиката на отказ от ангажименти към един или друг военен съюз или велика държава. Индийският политически елит възприема тази концепция за своя външна политика като стратегия, целяща “да се спечели влияние въпреки положението на икономическа слабост”, “да се постигне влияние чрез дипломатически средства, ако е нужно и с военни средства”, но да се постигне международен авторитет с възможно най-малко средства и усилия. Именно поради това Индия приема включването на Пакистан в Багдадския пакт за политическа стъпка, съдържаща враждебност срещу Индийския съюз. 3. В края на 1955 г. в Делхи пристига официална съветска делегация, която изразява подкрепата на СССР за Индия в спора на двете княжества. Н. Хрушчов и Н. Булганин определено твърдят, че “Кашмир е част от Индия и въпросът е решен чрез вота на народа на държавата”. За първи път велика страна заема такава ясна позиция, определена в значителна степен от развитието на конфронтацията със САЩ и от борбата за сфери на влияние и позиции. Неру обаче не иска Индия да зависи от една голяма сила и поради това развива политика на сътрудничество с СССР и със САЩ. Предвид влиянието на външните фактори и напрежението в Западна и Южна Азия, всички следващи опити за международно договаряне по индийско-пакистанските противоречия се провалят. В началото на октомври 1958 г. в Пакистан се извършва военен преврат, който издига Мохамад Аюб хан начело на държавното ръководство. Непосредствено след преврата в Пакистан медиите и политици издигат призови за “джихат” (“Свещена война”) срещу Индия.

Потенциални противници на Индия са Пакистан и КНР, които подписват Споразумение за демаркация на границата им, включително и в Кашмирската част (26 декември 1962 г.). в Делхи приемат това споразумение за “архиввраждебна акция срещу Индия”. Индия се развива като голяма физическа военна сила – 4 пъти по-голяма от Пакистан, с 5 пъти повече население и 10 пъти по-голяма индустриална база. Нейната отбранителна позиция обаче може да се влоши, защото КНР и Пакистан укрепват и разширяват своя съюз и защото последният има интерес да поддържа китайско-индийските противоречия.

За Индия националната сигурност става нарастващо регионална. Пакистан продължава да бъде главния проблем за индийската сигурност, тъй като той може да привлече външни сили за своята антииндийска политика. Исламабад разчита особено на САЩ в рамките на СЕАТО и на СЕНТО. Правителството на Аюб хан взема предвид и интересите на щатите в хода на т. нар. вьетнамска война. По същия начин в Пакистан оценяват

интересите на СССР във Виетнам и Индия, и влиянието на съветско-китайския идеологически и политически кофликт.

При това положение Индия прави важен избор за своята азиатска политика в полза на т. нар. полицентрична структура на азиатския международен ред. Индийските политици смятат, че световната политическа система не е адекватна на целите на азиатската сигурност, а границите на стабилността и сигурността в континента трябва да са село на азиатците, които изграждат и своите национални военни капацитети. Голямата цел на Делхи е запазването на статуквото, но опитите за промени създават сериозни предизвикателства. Поради това правителството е убедено, че главния принос на Индия в системата на азиатските международни отношения и на азиатския мир е способността ѝ “да защитава своите собствени граници и да предпази целостта на индийската държава”. То смята за жизнен въпрос запазването на независимостта и сигурността на непосредствените ѝ съседи – Непал, Цейлон и Бирма. В началото на 60-те години “Индия все още има ограничени възможности, но тя е уверена, че има корелация между сигурността на индийските съседи и нейната собствена сигурност”. Това убеждение се съчетава с разбирането, че в Южна и Югоизточна Азия не трябва да има доминираща азиатска сила. Поради това Индия вижда бъдещето на азиатската политика в тясно сътрудничество с Япония и Австралия при развиващо се индийско-австралийско сътрудничество, и с решаване на противоречията с Пакистан.

5.1. Подновяване на напрежението в територията на княжествата Джаму и Кашмир

От лятото на 1964 г. двете съседни страни навлизат в ново напрежение по линията на спирането на огъня в територията на княжествата Джаму и Кашмир. В ситуация на провокации и нарушения по линията на спиране на огъня Индия изпраща писмо до генералния секретар на ООН У Тан с информация за извършените от пакистанска страна нападения и съботажи. В Съвета за сигурност обаче индийските дипломати не получават подкрепата на английските си колеги. Британското правителство смята проблема за княжеството за “вътрешноиндийски” и дава повод на индийските политици Л. Шастри, Индира Ганди и Т. Кришнамахари да обсъждат въпроса за евентуалното излизане на Индия от Британската общност.

Предприетият от индийското правителство опит да отмени особеното конституционно положение на щата Джаму и Кашмир и да го подкрепи в територията на Индийския съюз поражда възражения и в княжествата и в Исламабад. Въпросът се внася отново в Съвета за сигурност на ООН, където се обсъждат почти до края на 1964 г. Общата и незадължаваща препоръка на

организацията е двете страни да установят нормални дипломатически и политически отношения.

5.2. Планът Аюб хан

Преговорите между министрите на външните работи на Пакистан и Индия Зулфикар Али Бхуто и Сваранг Сингх са неуспешни. Следват индийски предложения за срещи на висши военни представители на страните, но Пакистан ги отхвърля. Той отхвърля и предложенията за джентълменско споразумение, направено в края на март 1965 г. Пакистанските военни вече открито говорят за войната като средство за разрешаване на кашмирския проблем. Те се готвят за удар съобразно т. нар. **план "Аюб хан"**, който цели "освобождение на кашмирските мюсюлмани"- претенциозна формула, основана на британската теза за "двете нации", която не отговаря точно на етническите и на конфесионалните общности.

На 9 април 1965 г. Пакистан провокира въоръжени стълкновения с авиация, танкове и артилерия в граничното княжество **Кач Ран**. Следва подписването на официално двустранно споразумение на 30 юни 1965 г., което възстановява позициите на войските на Индия и Пакистан от 1 януари с. г. и задължава страните да започнат преговори по нерешените проблеми на двустранните си отношения. Споразумението позволява на Индия да си възвърне някои гранични постове, а Пакистан получава правото да патрулира в целия спорен район. Двете страни се задължават да изпратят официални лица, които да намерят конкретни решения по всички възникнали проблеми при възстановяването на статуквото. На следващ етап министрите на външните работи трябва да постигнат съгласие по политическите и териториалните въпроси. В случаи на неуспех споразумението предвижда създаването на арбитражна комисия от трима представители на други страни или определени от генералния секретар на ООН.

5.3. Операция Гибралтар

На 5 август 1965 г. пакистанското главно командване на Аюб хан обявява началото на т. нар. **операция "Гибралтар"**. Тя се развива на 470-милната линия за спирането на огъня в Кашмир отпреди 16 години, където няма индийски редовни части, а само граничари. На пакистанска територия се съсредоточават поне 10 000 бойци и офицери, които се смятат за "обречени", тъй като се наричат сили "да действаш или да умреш". По заповед на Аюб хан 6 групи от тези сили по 110 души с офицери от пакистанската армия започват офанзива срещу няколко гранични поста по линията на спирането на огъня в Джаму и Кашмир. Те целят да прекъснат пътя Сринагар-Лех близо до Каргил, където се осъществява връзката между Индия и Ладакх. С тези офанзивни

действия нашествениците поставят началото на операция “Гибралтар”.

5.4. Нова военни действия между Индия и Пакистан

На 6 август Аюб хан прави заявление, с което обявява война на Индия. В хода на офанзивата става ясно, че нападателите целят завладяване на столицата Сринагар и всички важни държавни институции, летището и радиостанциите, след което ще създадат ново управление. На 8 август в град Музафарабад се създава Революционен съвет за освобождение на окупирания Кашмир, който изгражда свои институции и своя програма.

Пакистанският печат и министърът на външните работи Зулфикар Али Бхуто грубо обвиняват Индия в агресия. Това не е просто неистина, защото Индия изобщо не извършва агресия. Става дума за съзнателни пропагандни провокационни твърдения, които целят да zlepоставят големия съсед. 1. Защото Индия не очаква нападения и няма необходимата сериозна отбранителна сила на полето на нашествието ѝ. 2. защото правителството в Делхи не обявява война на Пакистан. За началото и развитието на операция Гибралтар свидетелства **докладът на генерал Ниммо**, в който изрично се подчертава “пакистанската отговорност за началото на нападението” над индийските постове.

Предвид създалата се обстановка правителството в Делхи взема решение на 6 септември 1965 г. да нахлуе в територията на Западен Пакистан в три главни направления: 1. към Лахор, който се намира на 20 км от границата; 2. от Джаму към Сиалкот в щата Пенджаб; 3. в областта на град Ферозопор, намиращ се на пътя Делхи – Сринагар на държавните граници. Цел на настъплението е отслабването на натиска на противника над Чхамб. Командващият индийския щаб заявява, че преминаването на границата цели натиск върху Пакистан. Индия няма намерение да превзема Лахор или друг пакистански град, а да промени движението на противника.

Сраженията в трите направления се развиват с определно предимство на индийската армия, която притежава модерно оръжие и необходимата мобилност. Новата индийско-пакистанска война предизвиква великите сили да заемат конкретна позиция. КНР е първата държава, която изпраща ултиматум на Индия, с който заплашва Делхи с нова китайска офанзива. САЩ разглеждат войната като неуспех за провежданата от тях политика в Южна Азия и като сериозно препятствие пред желанието им да използват очертаващия се съветско-китайски конфликт за глобалната си политика. СССР е в трудно положение поради стремежа на Москва да запази някакво влияние и в Пакистан, и в Индия. Във всеки случай САЩ и СССР са държавите, които предупреждават Пекин да не се намесва в субконтинента.

Съветът за сигурност обсъжда спешно възникналия локален конфликт.

Намесата на международната организация за прекратяването на огъня между Индия и Пакистан има голямо значение особено при понесените загуби и от двете страни. По неутрална преценка Индия загубва 2700 убити, 1500 пленени и 8400 ранени. По данни на Пакистан неговите сили дават до 4000 убити. Войната завършва без явен победител. Индия си поставя ограничени задачи, а Пакистан не постига своята цел да овладее Кашмир или да заплаши сериозно Индия.

5.5. Ташкенската конференция 1966 г.

В резултат на преценка на всичк възможни варианти за мирна политика и за въздействието на различните регионални и световни фактори Индия и Пакистан приемат съветското предложение за посредничество и за провеждане на мирна конференция на съветска територия.

На 3 януари 1966 г. делегациите на трите страни пристигат в Ташкент и провеждат първите предварителни разговори, включително между ръководителите на делегациите президента Аюб хан, премиера Лал Шастри и министър-председателя А. Косигин. Още в началото става ясно, че основните спорове ще се свързват с идеята на пакистанската страна за политическо решение в Кашмир и с категоричния отказ на индийската страна да обсъжда този проблем.

На 4 януари 1966 г. официалните делегации на Пакистан, Индия и СССР участват в тържествено откриване на Ташкенската конференция. Постигнатите принципни и конкретни договорености намират отражение в специална Ташкенска декларация от 10 януари 1966 г. Тя постановява съгласието на Индия и на Пакистан “двете страни да използват всички усилия, за да създадат добри съседски отношения” в съзвучие с клаузите на Устава на ООН. Интересите на мира в Индо-пакистанския подконтинент като регион изискват преодоляване на напрежението. Страните запазват своите позиции на положението в Джаму и Кашмир, но не се съгласяват “военният персонал на двете страни да се оттегли не по-късно от 25 февруари с.г. на позициите си отпреди 5 август 1965 г. и да поддържат спирането на огъня по линията на спирането на огъня”.

Основния принцип на двустранните отношения е ненамеса във вътрешните работи на другата страна. В интерес на спазването на този принцип страните поемам задължението да не водят враждебна пропаганда една срещу друга и да развиват приятелски отношения. Техните главни цели са “възстановяването на икономиката и търговските отношения, комуникациите, както и културния обмен” между Индия и

Пакистан. Двете страни се договарят за размяна на военнопленници, задължават се да поддържат постоянните дискусии по въпросите на различията си и по възможностите за политическо изчерпване на конфликта в двете княжества.

Ташкенската конференция и приетата Ташкенска декларация са пример за постигане на международен дипломатически компромис. Декларацията не удовлетворява напълно страните, но поставя необходимите основи за развитие на мирния диалог, независимо от критиките на опозицията или на представители на други държави.

6.0. Нов въоръжен конфликт между Индия и Пакистан 1971 г. Създаване на Бангладеш

През втората половина на 60-те години на ХХ век настъпват чувствителни промени в международните отношения на Европейския континент. САЩ и СССР все още се намират в положението на студена война и в постоянно военно съревнование в областта на ракетната техника и на стратегическото ядрено оръжие. Постепенно обаче двете суперсили се включват в движението към политическо разведряване. В Европа мнозинството държави се включват в подготовката на Съвещанието за сигурност и сътрудничество в Европа. В тази променена в обществен смисъл международна обстановка САЩ и СССР се договарят за подписването на международен **Договор за неразпространение на ядреното оръжие за неядрени държави** (1968 г.). Двете суперсили обаче са в открит конфликт в Индокитайския полуостров и във Виетнам.

Южна Азия естетсвено привлича вниманието на суперсилите като стратегически субект на глобалната система на международни отношения. САЩ и СССР водят “премерена” политика в Индия и в Пакистан, която вклщчва икономическа и военна помощ и за двете страни, но с показани предпочитания – на САЩ към Пакистан, и на СССР към Индия. Опитите за относително равновесие на политическото присъствие продължават, тъй като суперсилите постоянно се стремят да запазят влияние и в двете азиатски държави.

6.1. Независимостта на Бангладеш 1971 г.

В края на 60-те години в Пакистан назряват сериозни проблеми, които още повече активизират интересите на съседните държави и на суперсилите. През 1969 г. Аюб хан е заместен от президента Яхия хан. Смяната на лидерите открива въпроса за пакистанския характер на нацията в страната. С течение на времето става ясно, че Източен Пакистан, чието население е по-многоборийно от това на Западен Пакистан, все по-определено оказва влияние върху политиката на страната. Освен това основното население на страната са бенгалци и

мюсюлмани , принадлежащи към бенгалската култура. В този смисъл те се различават от мюсюлманите в западната част, където се намира политическото ръководство на Пакистан.

През 1966 г. източнобенгалската партия Народна лига (Лига Ауами) на Маджубир Рахман оповестява програма, в която настоява в конституцията да се включват федеративните принципи и основи на пакистанската държава, парламентарните норми на управление, основани на преки и свободни избори, т.е и парламентарен контрол над правителството. Лига Ауами изисква пълна административна и икономическа автономия на Източен и на Западен Пакистан. Тази програма се поставя в основата на предизборната кампания за парламентарни избори. Сериозен опонент на Рахман е З. А. Бхуто, ръководител на партията “Ислямски социализъм”.

На 26 март 1971 г. в дълбока нелегалност привържениците на Лига Ауами създават **Народна република Бангладеш**. На 10 април с.г. правителството на републиката оповестява Прокламация за независимост на Бангладеш.

Индия е силно заинтересована от съдбата на Източна Бенгалия, включително от създаването на бенгалско правителство, което може да намери мирни средства за разрешаването на двустранните противоречия. В същото време в Делхи се опасяват, че потокът от бежанци – по 40 до 60 хил. души на ден, които до края на юни стават 6 млн., а през август – 8 млн., и проблемите на Източна Бенгалия могат да окажат неблагоприятно влияние върху индийския щат Западна Бенгалия. Големият проблем за Индия е подкрепата за народа на Източна Бенгалия, т.е позицията срещу геноцида на западнопакистанските войски върху бенгалското население. С тези задачи се ангажират премиерът Индира Ганди и индийският парламент.

Пакистан протестира остро срещу намесата на Индия във вътрешните работи на страната. Правителството на Яхия хан изпраща специални ноти до правителството на Индия и до генералния секретар на ООН. Индия обаче изхожда от убеждението, че кризата в Източна Бенгалия не е вътрешен проблем на Пакистан. Тя представлява международен проблем, защото става дума за репресивна политика на западнопакистанската военна сила над многомилionenното население на Източна Бенгалия.

В споровете за характера на конфликта и кризата между властите на Пакистан и населението от източната част на държавата САЩ подкрепят пакистанската кауза. Белият дом декларира, че става дума за “гражданска война” в Източен Пакистан, която “не трябва да се развива в международна криза в субконтинента, защото може да създаде заплаха за баланса на сили в Азия”. В края на май президентът Никсън взима отношение

към кризата. Той изпраща лични писма до Яхия хан и до Индира Ганди, в които настоява за мирно уреждане по дипломатически път. Министър-председателят И. Ганди отговаря, че мирното политическо уреждане на кризата означава: 1. политическо решение в полза на народа на Бангладеш; 2. участие на великите сили в този процес; 3. международна подкрепа на Индия за издръжката на бежанците. В отговор на призива на Яхия хан тези бежанци да се завърнат в родината си, Индира Ганди подчертава невъзможността на 6 млн. души просто да тръгнат обратно, след като голяма част от тях бягат от репресии и преследвания. Тези хора са истинско доказателство за извършвания в Източна Бенгалия геноцид. С тази своя позиция Индира Ганди подчертава отново международния характер на кризата в Източна Бенгалия, както и обективната реалност – новата държава Бангладеш.

В късната есен на 1971 г. Пакистан и Индия, всяка по свой път, стигат до констатацията, че са изправени пред нова локална война. Към началото на декември 1971 г. двете страни мобилизират войски от сухопътната армия с танкове и с противотанкови оръжия, бронетранспортьори и артилерия. Страните мобилизират както ВМС, така и ВВС. Те заемат позиции на два фронта – източен и западен. През 1971 г. източния фронт има първостепенно значение, а западният е второстепенен, но важен, тъй като включва в северния фланг спорните територии на княжествата Джаму и Кашмир.

На 6 декември парламентът на Индия официално признава Народна република Бангладеш. Пакистан веднага скъсва дипломатическите отношения с Индия. На 7 декември с.г. индийските части започват офанзива на Източния фронт и заемат гр. Джесур в Източна Бенгалия. На 13 декември столицата на Източен Пакистан е обградена, а комадващият индийските сили ген. Манекшау предлага на противниковите части да се предадат, за да избегнат кръвопролитията. Сраженията обаче продължават до 15 декември, когато комадващия пакистанската армия Амир Абдулах Ниази иска прекратяване на огъня. Следва ултиматум от индийска страна – пакистанците да сложат оръжието на 16 декември 1971 г. сутринта и да подпишат безусловна капитулация. На 16 декември ген. Ниази подписва акта на капитулацията.

14-дневната война между Пакистан и Индия завършва без прякото участие на великите сили. През цялото време американската и китайската дипломация се опитват да поставят Индия в трудно положение, но правителството на Индира Ганди не се поддава на заплахи и ултиматуми. Великобритания и Франция подкрепят Индия. Още на 8 декември те гласуват (заедно с други 102 страни) резолюцията на Общото събрание на ООН за прекратяване на огъня, но за Индия те не са приемливи,

защото тя се стреми да постигне голямата цел – разгромяване на пакистанските сили в Дака. Два дена по-късно по предложение на САЩ въпросът за войната се поставя в Съвета за сигурност. Индийският представител изрично заявява, че неговата страна не се бори за териториални претенции, а в подкрепа на Народна република Бангладеш. Следват нови проекти на резолюции, на които СССР налага вето, тъй като те не отговарят на интересите на Индия. Впрочем това положение продължава само до 16 декември. Междувременно премиерът И. Ганди в писмо до президента Никсън пояснява за пореден път: “Ние не искаме нищо за себе си, ние не искаме територии от Източен Пакистан и както сега се създаде, от Бангладеш. Не искаме и територия от Западен Пакистан. Ние искаме продължителен мир с Пакистан”. Индия очаква политическо решение цели девет месеца, обобщава Ганди, а в края на войната очаква нормални разговори с представители на САЩ без заплахи и предупреждения.

Третата война между Индия и Пакистан и нейния край създават реални възможности за легализация на новата държава Бангладеш и за признаването ѝ от ООН. Световната организация, САЩ, СССР, Китай и другите авторитетни държави проявяват уважение към правото на самоопределение на Източна Бенгалия в самостоятелна, независима и суверенна държава. По този начин светът става свидетел на едно радикално решение на продължителното неравностойно съжителство на двете части на Пакистан. На основата на този модел преход от война към дипломатия и признание на политическите реалности през юли 1972 г. страните провеждат конференция в Симла, на която обсъждат 4 основни проблема: 1. Дипломатическото признаване на Бангладеш; 2. Възстановяване на нормалните дипломатически и други отношения между Индия и Пакистан; 3. Определяне на международната линия на контрол в Кашмир и прилагане на принципа на самоопределението; 4. Основни принципи на политиката на разбирателство и отношения на добра воля със съдействието и на други страни. Работата на конференцията, за която има сравнително скромна информация, носи белезите на двустранните противоречия, но заключителните документи са окуражаващи. Споразумението от Симла се ратифицира от народното събрание на Пакистан и от Конгреса на Индийския съюз. Азия и светът остават в очакване за благоприятно реализиране на това споразумение.

7.0. Заключение

Разпадането на колониалната система има огромни социално-политически последици, в това число и за международните отношения. То довежда до многократно увеличаване на броя на участниците в международните отношения, което ги прави по-трудно управляеми, усложнява ги с проблеми от най-различен характер. В същото време международната система придобива наистина универсален характер и относително намалява ролята на традиционно водещите актьори – великите държави.

През втората половина на XX век обективно се засилват левите и антизападни тенденции в световната политика. Макар че елитите на бившите колонии са образовани в западните университети, а стопанският модел е взаимстван най-вече от метрополията, новите режими твърде често прибегват до революционни методи: национализация, аграрна реформа, експроприация на чуждите собственици. Стремейки се към пълна самостоятелност и оптимална сигурност във военнополитическо отношение, те демонстративно се разграничават от военните блокове и съюзи с великите държави и създават Движението на необвързаните (1961 г.) Тази иначе рехавя в организационно отношение структура има значително емоционално привличане, защото се базира на традиционния антиимпериализъм и генерира нова, едва ли не централна роля за малките, неразвити и слаби страни в международния живот. На тази основа се създава и категорията “Трети свят”, имаща определена политическа конотация, наред с “първия” – САЩ и развитите западни демокрации, и “втория” – СССР и социалистическите държави.

Деколонизацията не само решава базовия проблем за правото на самоопределение на всички народи, но и откроява редица други, глобални по своя характер, въпроси от социално, икономическо, демографско, геополитическо, и дори антропологическо естество. Безспорно част от общите проблеми, с които се сблъсква човечеството в хода на своето развитие през XX и XXI век, оказват особено разрушително влияние на бившите колониални страни, днес независими, отдавна утвърдени самостоятелни участници в международните отношения.

Повечето от тях така и не успяват да преодолеят огромната пропаст, която дели тяхното жизнено равнище от стандарта на

индустриализираните страни. Опитите за регулиране на международните икономически отношения чрез образуване на десетки регионални организации за регионално сътрудничество и интеграция, както и на световни форуми за обсъждане на проблемите им, не води до решаващо подобрене на ситуацията, с изключение на отделни случаи. Освен това в редица от тези страни така и не създават жизнеспособни обществени системи. Техен заместител са родово-племенните, етнически и религиозни афинитети - и антагонизми. В обществената атмосфера доминират криминогенните фактори - корупция, организирана и масова битова престъпност, незачитане на човешките права, ниска цена на човешкия живот.

След края на "студената война" великите държави и блоковете им намаляват безвъзмездната военна и финансова помощ за своите клиенти, която "единствена ги държи на повърхността". Така в международния лексикон се появява термина "провалили се държави" или "квази държави". Към тази категория специалистите отнасят все повече страни, където държавата не е в състояние да осигури елементарен ред за своите поданици, да създаде условия за що годе продуктивен икономически и социален живот, нито пък сигурност от ексцеси, вътрешно или външно насилие. Такива страни губят своя суверенитет и държавност, защото не могат да поемат отговорностите, които една държава неизбежно носи като субект на международните отношения и в отношенията власт - общество.

За да бъде решен един проблем, трябва да бъдат взети под внимание всичките му аспекти, дори и тези, които от са "неудобни" от гледна точка на сегашния морал, тъй като така или иначе са част от действителността. Този подход обаче трябва да бъде използван не само за разрешаването на проблемите на "третия свят", но и за международните отношения като цяло. "Успехът е заложен не във времето, мястото или обстоятелствата, а в човека" (Чарлз Раус). Именно чрез този извод всички трябва да си направим равносметка, дали това което вършим е целенасочено, като сме убедени в неговия смисъл или просто сме подтикнати от определен вид причини, без всъщност да осъзнаваме какви ще са последствията от нашите действия.

Използвана литература:

- Даниелу, Ал., Кратка история на Индия, изд. "Кама", 2003
Неру, Дж., Пробуждането на Индия, изд. "Партиздат", С., 1983
Сейков, В., Индия – Реалност и стремежи, изд. "Партиздат", С., 1981
Генов, Н., Индия, изд. "Народна просвета", С., 1987
Кюранов, Т., Азиатски нашествия, "Издателство на Отечествения фронт", С., 1970
Бродски, Ст., В профил и анфас, изд. "Партиздат", С., 1981
Киндер, Х., Хилгеман, В., Атлас световна история, том 2, изд. "Летера", Пловдив, 1999
Митев, Й., Узунов, У., Съвременна история на модерния свят, изд. "Велико Търново", 1999
Таунсън, Д., Речник на съвременната история от 1945 г. до наши дни, изд. "Лик"
Александров, Ев., История на международните отношения, изд. "Интела", С., 2000
Александров, Ев., Речник по международни отношения, изд. "Интела", С., 2001
Кисинджър, Х., Дипломацията, изд. къща "Труд", С., 1997
Мирчева, Хр., История на МО в най-ново време, кн. 1, изд. "Софи-Р", С., 2002

Мирчева, Хр., История на МО в най-ново време, кн. 2, изд. "Софи-Р", С., 2003

The Origins of War in South Asia: Pakistan conflicts since 1947, S. Ganguly 1986

The Genesis of Bangladesh, S. R. Chowdhury 1972

The Foundations of Bangladesh, H. O. Rashid 1992

Modern India 1885-1947, S. Sarkar 1983

The last days of the Raj, T. Royle 1989

Myth and Reality: The struggle for freedom in India, 1945-1947, A. K. Gupta 1987

India's struggle for independence, B. Chandra et al. 1989

The politics of India since Independence, P. R. Brass 1990

Благодарение на Диана Иванова Мишева от УНСС